a A a A a A a
b B b B b B b
c C c C c C c
d D
e E
f F

10

TARTALOM

Iskolapolgár

A rendszerváltozás óta a pedagógusok jövedelme folyamatosan a nemzetgazdasági átlag alá került, és egyre inkább leszakadt attól. Ez a folyamat 2002 szeptemberében állt meg, amikor a szocialista-liberális kormányzat 50 százalékos átlagos fizetésemelést hajtott végre, egyúttal bevezetve a közszférában a diplomás minimálbért. A pedagógus szakma megbecsültsége alapvetően megváltozott tehát, és nem csupán anyagi téren, hanem a szakmai döntések meghozatala terén is. Az Országos Köznevelési Tanács visszakapta az előző ciklus idején megszűnt vétójogát, az intézmények ismét szabadon készíthetnek saját tantervet, avagy választhatnak az akkreditált kerettantervek közül.

Az iskolai élet másik főszereplője, vagy inkább első számú főszereplője a diák. A diákok követeléseit a Diákparlament fogalmazza meg. Az oktatási tárca felismerte annak jelentő ségét, hogy egy demokratikus országban az iskola jó és fontos terepe kell, hogy legyen a demokratikus jogok gyakorlásának. A 2002-2006 közötti időszak mind a diákok, mind pedig a tanárok, azaz az összes iskolapolgár számára jogkiterjesztéssel és a lehetőségek bővülésével járt.

Diplomás minimálbér
Fizetésemelés, adókedvezmény, juttatások
Oktatási ombudsman
Szabadság és elismertség
Diákjogi követelések
Diákok az iskolai közéletben

Kronológia

1990

■ A pedagógus átlagkereset mintegy 16 százalékkal volt magasabb a nemzetgazdasági átlagnál. A tanári fizetés azonban folyamatosan veszített értékéből. 1995-ben 2,1 százalékkal, 2000-ben pedig már 5 százalékkal elmaradt a nemzetgazdasági átlagtól.

2002

■ **2002. szeptember 1-jétől** 50 százalékkal megemelték a pedagógus béreket, ezzel helyre állították a korábbi arányokat. Kifejezetten a liberálisok kezdeményezésére bevezették a diplomás minimálbért is, így a pályakezdők már 100 ezer forintot kaptak.

■ Az új oktatási kormányzat visszaállította az Országos Köznevelési Tanács (OKNT) vétójogát. Erről a vétójogról az OKNT a Fidesz-kormányzat alatt „önként" lemondott.

■ Az Oktatási Minisztérium feloldja a központi kerettanterv használatának kötelező voltát, illetve támogatja az alternatív kerettantervek kidolgozását.

2003

■ A 2002-es béremelés hatására a pedagógusok keresete 18,4 százalékkal felülmúlta az országos átlagot.

■ Módosítják a közalkalmazotti törvényt. Ennek következtében a pedagógusigazolvánnyal rendelkezők jogosultak az állami szervek és a helyi önkormányzatok által fenntartott könyvtárakat, múzeumokat és kiállítótermeket ingyenesen látogatni. A pedagógusok évi 14 ezer forintnyi hozzájárulást is kapnak, amely könyvre, tankönyvre, jegyzetre, folyóiratra, elektronikus ismerethordozóra költhető.

■ A Sulinet Express Program keretében a pedagógusok kedvezményesen juthatnak hozzá számítástechnikai eszközökhöz. A program keretében lehetőség nyílt arra, hogy egy teljes számítógépes konfiguráció árát a pedagógusok három év során az adójukból leírják.

■ **2003. szeptember** Módosul a pedagógusi titoktartásról szóló szabályozás. A pedagógusok a munkájuk során tudomásukra jutott információkat csak a közoktatási törvényben meghatározott személyeknek és szervezeteknek továbbíthatják. A nevelőtestület tagjain kívül csak a szülőnek van joga megismerni gyermekének fejlődésével, tanulmányaival, magatartásával összefüggő információkat.

■ A közoktatási törvény módosítása megszüntette azt a korábbi szabályozást, amely a rendkívüli munkavégzést a heti 40 órás rendes munkaidőbe építette be. A módosítás korlátozza a kötelező óraszám feletti tanítás elrendelését. A módosítás következtében a pedagógusok terhei csökkentek.

■ Minedenki, így minden pedagógus is csökkentheti a személyi jövedelemadóját az akkreditált felnőttképzési díj 30 százalékával.

2004

■ Szeptembertől megemelték az osztályfőnöki pótlékot.

■ A Nemzeti Fejlesztési Terv (HEFOP) keretében több milliárd forintot csoportosítanak a pedagógus-továbbképzés céljaira.

■ **2004. szeptember**
Bevezetik felmenő rendszerben a Nat módosított változatát, melynek alapvető célkitűzése, hogy ténylegesen érvényesüljön az intézményi és pedagógusi önállóság, azaz kellő terepet kapjanak a helyi, szakmai döntések, az innovációs törekvések, a modern műveltségi tartalmakat és pedagógiai gyakorlatokat egyaránt tartalmazó programfejlesztések. Ezáltal erősödtek a tantestületek szakmai, döntéshozói kompetenciái, intézményi szinten fejlődnek az önfejlesztés és önértékelés technikái.

2005

■ A kétszeri béremelés (január 7,5 százalékos, szeptember 4,5 százalékos) hatására 15-16 százalékkal lett magasabb a pedagógusok bére az országos átlagnál.

■ Ösztönzőbbé tették a korkedvezményes nyugdíjat és a Prémium évek programot. Az intézkedésekkel megadják a lehetőséget arra, hogy a pedagógusok maguk dönthessenek arról, mikor kívánnak visszavonulni. Ezért fedezetet biztosítanak arra, hogy a fenntartók élni tudjanak a korengedményes nyugdíjazás lehetőségével, és változtattak a Prémium évekről szóló törvényen, hogy kedvezőbb feltételekkel kapcsolódhassanak a pedagógusok a programba.

■ A részmunkaidős foglalkoztatás a jövőben beszámít a társadalombiztosítási szolgálati időbe.

■ Ösztöndíjrendszert vezettek be a pedagógusi munka elismerésére. A fővárosi és megyei közalapítványok pályázati rendszerben ismerhetik el az átlagon felüli pedagógus-teljesítményt (Év pedagógusa, Év közoktatási intézmény dolgozója).

■ A kétszintű érettségire való felkészülést segítő normatívát vezetnek be a pedagógusok számára.

2006

■ Csipkártyás plasztiklapot kapnak az iskolaigazgatók és a pedagógusok. A tárca szándékai szerint az újfajta, elektronikus aláírást is tároló kártya elsősorban az ügyintézést könnyíti meg. Emellett – a diákigazolványhoz hasonlóan – további különböző kedvezmények igénybevételére is jogosít.

„MINDEN OKTATÁSÜGYI FEJLESZTÉSNEK A TANÁRI JÖVEDELMEK RADIKÁLIS EMELÉSE AZ ALAPJA”

Az SZDSZ egyértelmű fizetésemelést akar, amely nem eshet számháborús vita áldozatává. Szerintünk diplomás minimálbérre van szükség, nevezetesen arra, hogy a közszférában dolgozó diplomások ne kereshessenek százezer forintnál kevesebbet. Ezenkívül visszahoznánk a minőségi bérpótlék rendszerét. Ha az intézmény kollektívájának és az intézményvezetőnek nincs módja arra, hogy a jobb munkát magasabb bérrel honorálja, akkor a bérrendszer a kontraszelekciót erősíti. Az SZDSZ határozott álláspontja, hogy minden oktatásügyi fejlesztésnek a tanári jövedelmek radikális emelése az alapja, s most már ehhez megteremtődtek a gazdasági feltételek is.”

Részlet Magyar Bálintnak 2002 márciusi nyilatkozatából.

Forrás: Köznevelés

„A MINIMÁLBÉR EMELÉSÉVEL AZ EGÉSZ RENDSZER ELŐREMOZDUL”

„- ...megalázóan alacsony a tanári fizetés. Egy főiskolai végzettségű kezdő tanár és a portás bácsi fizetése között nettó 4-5 ezer forint különbség van. Ez tarthatatlan helyzet. Az MSZP oktatáspolitikusai kidolgoztak egy olyan rendszert, amely a közalkalmazotti illetménytábla A/1 kategóriájába behelyezi a mindenkori minimálbért. Értelemszerűen a minimálbér emelésével az egész rendszer előremozdul. Ez azt jelenti, hogy ha az MSZP bértáblája életbe lép, akkor az egyetemet végzett kezdő tanár fizetése százezer forint fölé emelkedik.
Mi ezt a rendszert 2002. szeptember 1-jétől bevezetjük. Én is tanár vagyok, én sem naptári évben számolok, számomra is szeptember 1-jén kezdődik az év, tudom, hogy a kollégák is így gondolkoznak. Természetesen ezzel nem oldjuk meg maradéktalanul a bérfeszültséget.”

Részlet Hiller István, az MSZP Oktatási Kabinetjének vezetőjeként 2002. márciusában adott nyilatkozatából.

Forrás: Köznevelés

Fizetésemelés, adókedvezmény, juttatások

Az iskola nemcsak oktatási intézmény, hanem munkahely is. Majdnem kétszázezer magyar pedagógus életének mindennapjait határozza meg az a környezet, az a feltételrendszer és az a függelmi helyzet, amit az iskola nyújt számukra. Természetesen nemcsak a tanárok mennek be naponta dolgozni az iskola falai közé, hanem a diákok százezrei is – csak ők még életkorukból és helyzetükből fakadóan nem dolgoznak, hanem tanulnak. Kedélyállapotukat, gondolkozásukat, érzelmeiket és életérzésüket azonban alapvetően meghatározza az iskolának, mint befogadó helynek a légköre.

Hogy ennek a befogadó helynek az egészségügyi, technikai és környezeti fejlesztése érdekében mi történt az utóbbi négy évben, azt külön fejezet mutatja be. Ezúttal a pszichés feltételek változását tekintjük át.

A pedagógusok életszínvonalát, életminőségét meghatározó egyik legfontosabb tényező a jövedelem. A rendszerváltás óta a különböző kormányok idején a tanári fizetések reálértéke kisebb-nagyobb hullámzással, de folyamatosan csökkent. Ennek következtében a magyar pedagógusok két listán kerültek egyre hátrább. Az egyik lista azt mutatta, hogy mennyit keresnek a tanárok Európa többi országban, a másik pedig hogy mennyit keresnek itthon a más ágazatban dolgozó emberek. Mindkét skálán egyre rosszabb helyre kerültek a tanárok.

Érdemi tanári béremelést csak ez a kormány hajtott végre. 2002 őszén 50 százalékkal megemelték a tanári fizetéseket. Ezzel az ország régi adósságát törlesztette – pontosabban, megkezdte az adósság törlesztését. A ciklus során ilyen nagy mérvű fizetésemelésre többet nem került sor, de további bérkorrekcióra igen, s a kormányzat igyekezett egyéb juttatásokkal javítani a tanárok életfeltételeit.

A pedagógus-kártya lehetővé tette, hogy a tanárok a kulturális intézmények egy részét ingyenesen látogathassák. A pedagógusok külön támogatást kapnak szakkönyvek, egyéb kulturális javak vásárlására. A tanárok nagyon sok továbbképzésen ingyenesen vehettek részt – ezek olyan jellegű ismereteket is adtak, amelyeket akkor is lehet hasznosítani, ha az ember nem pedagógusként dolgozik tovább, tehát ezek a továbbképzések is anyagi juttatásnak tekinthetők, illetve a továbbképzésben való részvételt 1997 óta normatív módon támogatja a költségvetés.

Fontos megemlíteni a Sulinet Expressz-akciót. Ennek segítségével, a program első évében pedagógusok és tanulók, felsőoktatási hallgatók – egyes konstrukciókban – akár ingyen juthattak teljes számítógép konfigurációkhoz. A program kibővült, ma már – meghatározott jövedelemszintig –, nagy adókedvezménnyel juthat számítógéphez bárki. Ezek olyan anyagi természetű juttatások, amelyek érdemben hozzájárultak a tanárok életszínvonalának emelkedéséhez, életminőségük gazdagodásához.

Könyvtárlátogatási kedvezmény

A pedagógusok számára meghatározott ingyenes könyvtár látogatási kedvezmény nem jelenti a beiratkozási díj megfizetése alóli mentességet. Ennek fedezetét a pedagógusok szakkönyvvásárlási támogatása jelenti, amely felhasználható a könyvtári beiratkozási díjak kiegyenlítésére is.
A könyvtárhasználókat megillető egyes kedvezményekről szóló 6/2001. (I. 17.) kormányrendelet 4. §-a lehetőséget biztosít azonbana fenntartónak, hogy mentesíthesse az általa fenntartott könyvtár beíratkozási díjának megfizetése alól a pedagógusokat. Ennek jogszabályi háttere az alábbi:

- A könyvtárhasználókat megillető egyes kedvezményekről szóló 6/2001. (I. 17.) kormányrendelet
- Közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 19. § (6)
- A Magyar Köztársaság 2004. évi költségvetéséről és az államháztartás hároméves kereteiről szóló 2003. CXVI. törvény 8. számú melléklet
- A Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről szóló 2004. évi CXXXV. törvény 60. § (2)
- A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény végrehajtásáról rendelkező 20/1997. (II. 13.) Korm. rendelet 4. §

A MAGYAR TANÁROK ÉS A NÉMET TANÁROK FIZETÉSE

Egy német középiskolai tanár közel négyszer annyit keres, mint magyar kollégája – derül ki az OECD nemzetközi összehasonlításából. Az OECD tanulmányából kiderül, hogy a két említett országban negyvenezer dollár az átlagbér az említett munkaterületen, ami nagyjából 7,9 millió forintnak felel meg. Ez havi bontásban 660 ezer forintot jelent. De a magyar tanárokat talán vigasztalhatja valamelyest, hogy Németországban 3900 euró, azaz 810 ezer forint volt a havi bruttó átlagbér, tehát a tanárok kevesebbet keresnek az átlagnál. (A hazai pedagóguskereset egyébként valamivel magasabb, mint a 150 ezres magyar átlagbér). Ráadásul a német szakszervezetek tiltakoznak az összehasonlítás miatt, szerintük az ottani tanárok nem keresnek ennyire jól.

Forrás: www.edupress.hu

Szabadság és elismertség

Az iskolai élet szereplőinek közérzetét befolyásoló tényezők között a jövedelem nagyságán kívül a *szabadságot, az elismertséget* kell megemlíteni. Szolga-e az ember a munkahelyén, vagy pedig független személyiség? Mire tart igényt a munkaadója: arra-e, hogy mint a futószalag melletti betanított munkás, ugyanazt a néhány mozdulatot végezze napi nyolc órában, vagy arra, hogy teljes személyiségével, önállóan, felelős döntéseket hozó, szabad emberként vegyen részt a közös alkotásban?

A liberális vezetésű oktatási kormányzat törekvései arra irányulnak, hogy ez utóbbi ideálkép érvényesüléséhez teremtődjenek meg a feltételek.

A nagypolitikában, a pedagógus közéletben ez a tanárok nagykorúsítását jelentette. Ennek első lépéseként *az oktatási miniszter helyreállította az Országos Köznevelési Tanács vétójogát,* amiről az előző ciklus alatt az akkori összetételű OKNT „önként" lemondott. Az OKNT élt is ezzel a jogával. Az OM ugyanis nem formális testületként kezelte az OKNT-t, hanem valamennyi fontos döntéssel kapcsolatban előzetesen kikérte a testület állásfoglalását, és az OKNT nem egy esetben megvétózta a miniszter szándékát.

Kifejezetten a pedagógus szerepének növelését eredményezte a liberális vezetésű oktatási kormányzatnak a *kerettantervekkel* kapcsolatos döntése. Az SZDSZ-es miniszter nem helyezte hatályon kívül a fideszes miniszterek által kidolgoztatott kerettantervet (ezzel egyben elismerte elődjei munkájának szakmai színvonalát), hanem csak a kötelező jellegét szüntette meg.

A tárca választhatóvá tette a kerettantervet, s ugyanakkor szorgalmazta kerettantervi választék tényleges bővítését. Az iskolák, a tantestületek, a pedagógusok számára újra megnyílt a lehetőség, hogy olyan tantervet állítsanak össze, vagy olyat válasszanak, esetleg adaptáljanak, amelyik az ő iskolájuk konkrét adottságaihoz a leginkább alkalmazkodik, amelyik az ő céljaikat a legpontosabban szolgálja. Minden gyerek más, minden osztály, minden iskola és minden pedagógus más. Az új tartalmi szabályozás megteremtette a pedagógusok számára a nagyobb szakmai önállóságból fakadó eredményesebb munka lehetőségét.

Nem engedték tovább növelni a tanárok *túlterhelését.* 2002. szeptember 1-jétől nem növekedtek a kötelező óraszámok: a tanítók kötelező óraszáma heti 21, a tanároké heti 20 óra maradt, az előző kormány által tervbe vett heti 22 kötelező óra helyett.

A pedagógus felértékelése a közoktatási törvény titoktartásra vonatkozó rendelkezése. Ez az intézkedés azt szolgálja, hogy megteremtse a tanuló bizalmának jogi alapját. 2003 szeptemberében módosult a pedagógusi titoktartásról szóló szabályozás. Eszerint a pedagógusok a munkájuk során tudomásukra jutott információkat csak a közoktatási törvényben meghatározott személyeknek és szervezeteknek továbbíthatják. A nevelőtestület tagjain kívül csak a szülőnek van joga megismerni gyermekének fejlődésével, tanulmányaival, magatartásával összefüggő információkat.

Végül meg kell említeni, hogy a pedagógusok elismertségéhez, munkafeltételeik javításához tartozik többek között az is, hogy a tárca finanszírozza az oktatási jogok miniszteri biztosának hivatalát.

AZ ISKOLAPOLGÁROK BÍZHATNAK A JOG HATALMÁBAN

Öt éve, megalakulásunk óta küldetésünknek tekintjük, hogy a szülőkkel, diákokkal, pedagógusokkal, hallgatókkal, oktatókkal és kutatókkal közösen jogszerűvé tegyük az oktatási intézmények működését. Eljárásunkkal az együttműködést segítjük, elfogadtatva az iskolapolgárokkal, egyetemi és főiskolai polgárokkal, hogy bízhatnak a jog uralmában, bízhatnak az intézményekben, hiszen az intézmények vannak a polgárért és nem fordítva. Ha a kezdeményezéseink, ajánlásaink nyomán az intézmények orvosolják az okozott jogsérelmet, máris sokak bizalmát nyerték el. Amennyiben az intézmények számos ügyben együttműködnek egymással az állampolgárok érdekében, úgy megsokszorozzák a bizalmat. Az ilyen intézményekkel és intézményekben értelme van a vitának, a nézőpontok, érvek ütköztetésének. Ott meghonosodnak a demokratikus értékek, elvek és az oktatási szereplők egyre kevésbé érzik kiszolgáltatottnak magukat. A jog pedig nem ellenségük, hanem értékes segítőjük lesz.

Részlet az oktatási jogok miniszteri biztosának, Aáry-Tamás Lajosnak a beszámolójából

1. Mivel a jogok érvényesülésének egyik fő akadálya, hogy a tanulók nem ismerik azokat, és nincsenek tisztában a gyakorlásukhoz szükséges lehetőségekkel, eljárásokkal, ezért rendszeres és kötelező tájékoztatási formákat kell bevezetni, amelyek segítséget nyújtanak számukra.

2. A küldöttek nem tartják jónak azt, hogy az oktatási intézmények többségében az évfolyam minden tanulója számára ugyanazt a tananyagot, ugyanabból a tankönyvből, ugyanazzal a módszerrel tanítják. A tananyag összeállításakor olyan témákat kell találni, amelyek felkeltik a diákok érdeklődését, foglalkoztatják őket, számolnak teherbírásukkal és számukra sikerélmény elérésére adnak lehetőséget. Ebben az ő javaslataikra is építeni kell.

3. Az iskola nem biztosít elegendő lehetőséget arra, hogy a lemaradók felzárkózhassanak, a kimagaslók gyorsabban haladhassanak. Ezért legyen az iskolának kötelessége a diákok kérésére időkeretet adni arra, hogy mindenki saját igényei szerint korrepetálásban vagy tehetséggondozásban részesüljön.

4. Az iskolai munka nagy részét a tanári magyarázat és számonkérés adja, amely sokszor a tananyag lehetőleg szó szerinti visszakérdezését jelenti. Olyan feladatokat kapjanak a diákok, amelyek építenek a fantáziájukra, leleményességükre.

5. A feladatok nehézségének, a megtanulandók mennyiségének és tartalmának meghatározásakor vegyék figyelembe a tanuló életkori sajátosságait, egyéni adottságait, fejlettségi szintjét.

Diákjogi követelések

Problémát jelent, hogy a tankönyvek nagy része tartalmában elavult, minőségileg kifogásolható és túl drága. Sokszor olyan tankönyvet is meg kell venni, amelyet nem használnak. A diákok előzetesen ismerhessék meg a tankönyveket és az általuk használt tankönyvről mondhassanak véleményt.

6. A tanár, a tantárgy, a tananyag választásának lehetősége a legtöbb intézményben nehézségbe ütközik. A pedagógusok választását megfelelő teljesítménymutatókon alapuló értékeléshez kell kötni. A követelményrendszer objektív, mérhető, rendszeres és nyilvános értékelést jelentsen. A diákok azokat választhassák, akik magas szinten megfelelnek ezeknek az elvárásoknak. ...

7. Az értékelésnek nem a hiányosságok számbavétele, hanem a pozitívumok felsorakoztatása legyen a célja. A minősítés ne helyettesíthesse az értékelést. Meg kell akadályozni, hogy az osztályozás a büntetés vagy a jutalmazás, sőt a fegyelmezés eszköze legyen. Az érdemjegy párosuljon előre kihirdetett szempontrendszerrel és a tanuló utólag kapjon róla érdemi magyarázatot. Az osztályozást lehetőség szerint fel kell váltani az előre tudott szempontokon alapuló szöveges értékeléssel.

8. A követelményeket, és ezzel a tanulók terheit nem csak az óraszámok csökkentésével és a jelenlegi tananyag mechanikus zsugorításával, hanem tartalmi átformálással kell csökkenteni.

9. Az iskola tanítsa meg a diákokat tanulni. Biztosítsa, hogy a kor kihívásaihoz igazodva megtanuljanak logikusan gondolkozni, ismeretlen szöveget értelmezni, írásban és szóban fogalmazni anyanyelvükön és idegen nyelven egyaránt, és elsajátítsák a gyakorlatban szükséges technikai ismereteket is. A döntően írásos tananyag bemagoltatása helyett a személyes élmény, a megtapasztalás lehetőségét kell nyújtani. El kell érni, hogy a tanulókat érő jogsérelmek ne maradhassanak következmények, jogorvoslat nélkül. A szabályok tartalmazzanak szankciókat, és a pedagógusképzésbe és – továbbképzésbe épüljön be a tanulói jogok ismerete is.

Részlet a 2003. május 1–3. között ülésező országos diákparlament állásfoglalásából

❖ Megtanulnak-e a tanulók az iskolában élni a demokrácia lehetőségeivel?

– Ha az iskola az életre készít föl, nem rekeszthetjük az élet olyan fontos kérdéseit, mint amilyenekkel a politika birkózik, az iskola falain kivül. De beengedhetjük-e azokat az iskola kapuin? Kérdéseinkkel Arató Gergelyt, az Oktatási Minisztérium politikai államtitkárát kerestük meg.

❖ Mennyire fölkészültek a középiskolás diákok arra, hogy élni tudjanak a demokrácia intézményrendszerével? Mennyire készíti őket fel erre az iskola?

– Erre a kérdésre nem lehet teljesen zárt és egyértelmű választ adni. Én azt látom, hogy rengeteg nagyszerű pedagógus van, aki a saját iskolájában nagyon eredményesen felkészíti a diákjait és gyakran találkozhatunk olyan tinédzserekkel is, akik nagyon világos gondolkozással, jó tárgyi tudással megbízhatóan tájékozódnak a közélet világában. Ugyanakkor azt is látom persze, hogy nagyon sokan felkészületlenek. Ez tipikusan egy olyan terület, ahol nagyon nehéz kötött tananyagokat adni. Sokkal fontosabb az, hogy olyan kapcsolat legyen a tanár és diák között, amelyikben mindazokat az etikai és jogi korlátokat figyelembe véve, amelyek nagyon helyesen tiltják az iskolai politizálást, mégiscsak lezajlik a közéleti felkészítés, a közös dolgok demokratikus intézése iránti készség és lelkesedés kialakítása.

❖ Tud-e igazán demokráciára nevelni az a pedagógus, aki maga függelmi szituációban él?

– Ma a jogi szabályozást, a formai kereteket tekintve az iskola a legdemokratikusabb munkahelyek közé tartozik. Az iskolában nagyon jelentős jogosítványai vannak a szakszervezeteknek, a pedagógusoknak nagyon sok, lényeges, döntő kérdésbe beleszólásuk van - az iskola helyi programjának kialakításától kezdve a jutalmazásig vagy a vezető megválasztásáig. Ugyanakkor persze tudjuk, hogy ez a hétköznapokban gyakran nem így működik, mert a pedagógus kollégák gyakran leterheltek, más feladatok veszik el az energiáikat, vagy azért, mert az iskola közéleti kultúrája magán viseli annak az időszaknak a nyomát, amikor az iskola is átpolitizáltatott, tehát amikor az iskolában kötelezően kellett mindenkinek politizálni, ha akarta, ha nem. Ennek van visszahatása. Azt gondolom, a közéletre-nevelés, a demokráciára nevelés akkor lesz erős az iskolában, ha maguk az iskolák a mainál demokratikusabb, nyitottabbak intézmények lesznek. Én ezen a területen – s ez már messze túlmutat a demokráciára nevelés kérdéskörén – hiszek az idő erejében, hiszek abban, hogy elterjed a már ma is sok helyen tapasztalható, partneri kapcsolat fenntartó és tantestület, iskola és helyi közösség, tanár és diák között.

❖ Hogyan értelmezzük a beleszólás lehetőségét a gyakorlatban? Mondok egy-két olyan ügyet, amibe a diákok biztosan szívesen beleszólnának. Például: idejében ki legyenek javítva a dolgozatok. Vagy: ne csak decemberben írjon be a tanár négy-öt jegyet az ellenőrzőbe, hanem legyen a diáknak folyamatosan képe arról, hogy hol áll és legyen meg a javítási lehetősége is. Ha ilyen típusú problémákkal lépnek fel a tanulók a diákönkormányzat segítségével, milyen perspektívát jósolhatunk a kezdeményezésüknek?

Miképp lehet felkészíteni a diákokat a közéletben való részvételre?

– A jogi keretek rendben vannak, megvan a diákönkormányzatiság jogi háttere. A gyakorlat azonban nagyon változó. Nem szabad elfelejteni, hogy nagyon sok időbeli kényszer feszíti a diákok és a pedagógusok mindennapjait, ezért azt gondolom, hogy akkor tud majd igazán, érdemben kibontakozni a diákönkormányzat, ha azok a terhek csökkennek, amelyek ma a lexikális tudás megszerzéséhez és a felvételi versenyhez kötődnek. Ezeket nem kioltva, de ezeket kiegészítve jelenjenek meg azok a pedagógiai módszerek is, amelyek az együttműködésre, a megtervezett közös munkára alakulnak. Nemcsak demokratikusabbnak, hanem gyerekközpontúbbnak is kell lennie az iskolának. Egy ilyen iskolában sokkal könnyebben megtalálja a helyét a diákdemokrácia is.

❖ A demokrácia és a politika elválaszthatatlan egymástól. Mi az ön véleménye a politika és az iskola kapcsolatáról?

– Egy dolgot nagyon határozottan le kell szögezni: kellenek korlátok, amelyekkel kivül lehet rekeszteni a pártpolitikát az iskola kapuin. Ha ezt sikerül konzekvensen és százszázalékig végigvinni, akkor oldódnak azok a félelmek is, amelyek megakadályozzák, hogy közéleti kérdésekkel foglalkozzunk. Az iskolában levő függelmi viszonyok felhasználása pártpolitizálásra tilos! Ehhez a politika élet szereplőinek is tartania kellene magukat. Ebben az esetben látnák a pedagógusok azt is, hogy mi az, ami viszont nem tilos. Mert abban aligha lehet kivetni valót találni, ha egy iskolában mód van arra, hogy a diákok akár az országos közélet kérdéseivel is foglalkozzanak. Az is nagyon fontos, hogy megtanulják egymás között, kulturáltan lefolytatni a közéleti, világnézeti, vagy akár politikai természetű vitáikat.

Ön miképp ítéli meg a közéletiségre nevelés helyzetét ma, s mit tekint a jövőre nézve legfontosabb teendőnek?

– Úgy gondolom, hasznára vált a demokrácia nevelés ügyének, hogy az új szabályozás szerint nem kötelező tanórai anyagként jelenik meg. Korábban a kerettanterv kötelezően előírta az állampolgári nevelést. Az önkéntesség eredménye például az, hogy olyan kollégák foglalkoznak ma ezzel a területtel, akik ezt a munkát szívesen végzik. Ezért úgy gondolom, jó úton haladunk. Nagyon fontos volna, hogy minél több iskolában megjelenjen, mint elérhető pedagógiai kínálat, a közéletiségre való felkészítés. Szükség volna arra, hogy legalább választható módon jelen legyen a tanárképzésben, a tanártovábbképzésben is. Ami a lexikális ismereteket illeti: természetesen fontos, hogy a történelem, vagy az osztályfőnöki óra, vagy éppen nyelvóra keretében a diákok képet kapjanak arról, hogy miképp működik egy demokratikus állam itthon és külföldön. Tudniuk kell, mi a parlament dolga, mi az alkotmánybíróság, a kormány, az államfő feladata. Ez mind fontos, de ennél sokkal fontosabbnak tartom, ha a diákok önkéntes módon, együttműködésben, egy-egy konkrét probléma köré szervezve a projektet megtanulják, egy-egy közös vállalkozás során megtapasztalják, miképp kell élni a demokrácia lehetőségeivel.

Részlet az Arató Gergely politikai államtitkárral készült interjúból

Forrás: Köznevelés